

СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ: КЕРІВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ УКРАЇНИ

Юрій ІРХА, начальник науково-дослідного відділу Державного науково-дослідного інституту МВС України, кандидат юридичних наук, заслужений юрист України

Тетяна АЗАРЕНКО, науковий співробітник Державного науково-дослідного інституту МВС України

Насильство за ознакою статі та домашнє насильство є серйозним порушенням прав і свобод людини, здатним завдати істотної шкоди жінкам та чоловікам, дівчатам і хлопцям, спотворити та підірвати моральні й соціальні устої сім'ї, родини, суспільства та держави. Ці прояви насильства розповсюджені у середовищі будь-яких соціальних груп, вони мають, як правило, латентний характер, а їх жертвами стають здебільшого жінки та діти. Дана проблема, а також проблема забезпечення гендерної рівності набули значного суспільного резонансу та розголосу, що привернуло увагу фахівців як на національному, так і міжнародному рівнях.

Упродовж останніх десятирічь світова спільнота намагається виробити універсальні механізми запобігання, виявлення та реагування на різноманітні прояви гендерно обумовленого насильства. На конституційному рівні та в законодавстві формуються норми щодо забезпечення рівних прав та можливостей для чоловіків та жінок, а також щодо захисту від проявів насильства за ознакою статі та домашнього насильства.

Україна є однією з перших країн світу, яка внесла до свого Основного Закону норму про рівність прав жінки і чоловіка. Як повноправний суб'єкт міжнародного права наша держава є учасником багатьох міжнародних договорів у сфері захисту прав і свобод людини, у тому числі з питань протидії гендерно обумовленому насильству. З метою реалізації конституційного обов'язку держави щодо утвердження і забезпечення прав і свобод людини, в Україні розроблено закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про запобігання та протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству».

Хоча положення цих законів створюють організаційно-правові механізми захисту прав і свобод людини, однак вони не в повній мірі враховують сучасні позитивні напрацювання світової спільноти у цій сфері з огляду на те, що Україна досі не ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (далі – Стамбульська конвенція), яку наша держава підписала ще в 2011 році. Таке зволікання зумовлене наявністю в суспільстві та в політикумі певних стереотипів, міфів і побоювань.

Незважаючи на існуючі дискусії, об'єктивним є те, що в Стамбульській конвенції містяться норми та принципи, які варто використовувати з метою покращення становища жінок та дітей у суспільстві, забезпечення

рівноправності між жінками та чоловікам, протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству.

Фахівцями виокремлено чотири керівні принципи цієї конвенції, які сприяють захисту прав і свобод людини, розвитку суспільства і держави. До цих принципів належать: запобігання, захист, кримінальне переслідування, скоординована політика.

1. Принцип запобігання.

Країна яка ратифікувала Стамбульську конвенцію, має вживати такі заходи щодо запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству:

- сприяти участі засобів масової інформації та приватного сектора через встановлення стандартів, що закріплюють поважливе ставлення до гендерних ролей та засудження виправдання насильства стосовно жінок;
- підвищити рівень обізнаності про різні форми насильства, їхній руйнівний характер та вплив на жінок і дітей;
- виховання ненасильницького ставлення та рівності між жінками й чоловіками;
- просувати зміни у соціальних і культурних моделях поведінки жінок та чоловіків;
- сприяти розширенню прав і можливостей жінок у суспільстві;
- запровадити програми навчання для правопорушників, які вчинили домашнє насильство, сексуальне насильство;
- сприяти активному залученню чоловіків та хлопчиків до заходів запобігання насильству;
- здійснювати підготовки спеціалістів для роботи з жертвами або правопорушниками.

2. Принцип захисту.

Безпека та потреби жертв і свідків мають бути в основі всіх заходів захисту, прийнятих країною. Держава зобов'язана забезпечити право цих осіб на:

- інформацію про свої права;
- служби підтримки;
- регіональні та міжнародні механізми подання скарг;
- притулки;
- центри підтримки жертв зґвалтування та сексуального насильства;
- повідомлення компетентним органам влади про акти насильства;
- термінові заборонні приписи;
- захисні або обмежувальні приписи;
- опіку, право на відвідування та безпеку дітей;
- безоплатні телефонні лінії допомоги в режимі 24/7;
- права та потреби дітей-свідків насильства.

3. Принцип кримінального переслідування.

У державі мають здійснюватися такі законодавчі заходи та судочинство:

- стримувальні санкції стосовно правопорушників;
- ефективне державне кримінальне переслідування правопорушень;
- розгляд обтяжувальних обставин;
- законодавство, яке визнає насильство стосовно жінок кримінальним правопорушенням;

- ефективне поліцейське розслідування.

Крім того, важливим є захист прав жертв, що охоплює здійснення:

- захисту дітей-жертв насильства та свідків;
- скоординованої оцінки ризиків;
- недопущення покладання вини на жертву насильства;
- права жертви на недоторканність приватного життя;
- права жертви на інформування та підтримку;
- захисту жертви під час розслідування та судочинства.

4. Принцип скоординованої політики.

У державі має бути забезпечено:

- співробітництво між установами;
- підтримка громадянського суспільства та неурядових організацій і співпраця з ними;
- координування дій та здійснення моніторингу виконання;
- політика, заснована на правах людини;
- належне реагування з боку всього суспільства;
- фінансування для здійснення політики та функціонування служб підтримки;
- всеосяжне законодавство та політика, яка враховує гендерні аспекти;
- дослідження та збір даних[1].

На наше переконання, відсутність згоди на обов'язковість Стамбульської конвенції, не перешкоджає реалізовувати на території нашої держави окремі керівні принципи запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству, які визначені у цьому акті. З огляду на незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, ці керівні принципи Стамбульської конвенції можуть бути розвинуті в нормативних актах органів державної влади та органів місцевого самоврядування у межах здійснення ними своїх конституційних повноважень.

Ми вважаємо, що удосконалення вітчизняних механізмів забезпечення гендерної рівності, протидії насильству за ознакою статі та домашньому насильству в дусі Стамбульської конвенції забезпечить суспільний прогрес та суспільну злагоду в Україні.

Список використаних джерел:

1. Стамбульська Конвенція. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами.URL: <https://rm.coe.int/istanbul-convention-brochure-4ps-ukr/16809f8eba> (дата звернення:12.12.2020).